

KANUNI ZA UHARIRI

MHASHAMU

GARLAND F. BYERS, JR., J.D., D.D.

Askofu kwa Mataifa, chini ya Agizo la Kitume

Maandishi ya Mwandishi wa Ufalme hufuata kanuni zilizoelezwa hapa chini. Zimeelezwa hapa ili kila msomaji ajue jinsi Maandiko na mamlaka mengine yanavyonukuliwa, kwa nini vyanzo fulani vinanukuliwa, na alama na miundo inayotumiwa katika kurasa hizi inamaanisha nini.

MAANDIKO MATAKATIFU

Maandiko hayabadilishwi kamwe. Maandiko hunukuliwa neno kwa neno, sawasawa kabisa na yalivyochapishwa katika toleo linalotajwa, wala hayabadilishwi kamwe, kwa hali yoyote, kwa sababu yoyote. Hakuna neno, herufi wala alama ya uakifishaji inayoongezwa, kuondolewa au kubadilishwa, wala hakuna alama ya msisitizo au ya kiuchapaji inayowekwa ndani yake. Pale ambapo matini iliyochapishwa inaonekana kuwa na kosa la sarufi, la tahajia au la uchapaji, huachwa sawasawa kabisa kama ilivyo. Maandiko ni matakatifu, na hakuna kinachofanywa juu yake kwa kisingizio cha kuyasahihisha. Askofu Byers anapotaka kutoa maoni juu ya fungu fulani, hufanya hivyo kwa maneno yake mwenyewe, nje ya nukuu.

Biblia zinazotumiwa. Kwa Kiingereza, Maandiko hunukuliwa kutoka King James Version (matini sanifu ya mwaka 1769, pamoja na Apokrifa). Katika kila lugha nyingine, Maandiko hunukuliwa kutoka toleo la Biblia Takatifu lililothibitika na lililochapishwa katika lugha ambayo msomaji anaisoma; kamwe hayatafsiriwi upya kutoka Kiingereza. Kila juhudi imefanywa kunukuu kutoka toleo rasmi la chama cha Biblia kinachotambulika popote inapowezekana. Matoleo yaliyo katika kiko cha umma yametumiwa kote, hasa ili kuepuka

maswali ya hakimiliki na kungoja kibali cha kutumia toleo lenye hakimiliki. Hata hivyo, katika hali fulani ambapo ilikuwa busara na lazima, kibali kimeombwa kutoka kwa chama cha Biblia kinachohusika na lugha hiyo. Matoleo ambayo bado yana hakimiliki hutumiwa kwa idhini ya wachapishaji wake, iwe imetolewa moja kwa moja au kupitia leseni iliyochapishwa na mchapishaji, au, pale sheria inaporuhusu, kama matumizi ya haki.

Toleo hutajwa. Kila nukuu ya Maandiko hulitaja toleo ambalo imenukuliwa kutoka kwake, kwa mfano “(KJV)” kwa Kiingereza, “(Luther 1912)” kwa Kijerumani, au “(Neno)” kwa Kiswahili.

Kuhesabiwa kwa mistari. Baadhi ya Biblia huhesabu mistari fulani kwa namna tofauti, hasa katika Zaburi. Kila lugha hunukuu kwa kufuata hesabu ya Biblia yake yenyewe, hivyo rejeo laweza kutofautiana kidogo na rejeo la Kiingereza la fungu hilohilo.

Maneno ya Kristo. Maneno ya Kristo, pamoja na alama zake za kunukuu, huchapishwa kwa rangi nyekundu, kama Askofu Byers anavyoyaamua. Katika mafungu machache inabishaniwa kama ni Kristo au Mwinjilisti anayesema, kama katika Yohana 3:16; mafungu kama hayo huachwa kwa rangi nyeusi.

Vitabu vya kanuni tofauti. Mekanisa yote hayapokei vitabu vilevile kuwa Maandiko. Kitabu kinachopokelewa katika baadhi ya makanisa na kisichopokelewa katika mengine, kama vile vitabu vya Apokrifa au vya kanuni ya Kanisa la Kiorthodoksi la Tewahedo la Ethiopia, kinaweza kunukuliwa, na kunukuliwa kwake hakumaanishi uamuzi wowote juu ya hadhi yake ya kikanuni.

MPANGILIO WA MAMLAKA

Vyanzo hupimwa kwa kufuata mpangilio ufuatao wa mamlaka, kutoka wa juu kabisa hadi wa chini kabisa. Kila mwandishi au andiko huwekwa katika daraja la juu kabisa analostahili; kanuni ya imani huwekwa pamoja na mtaguso ulioipitisha, isipokuwa Kanuni ya Imani ya Mitume huwekwa katika daraja la tisa na Kanuni ya Imani ya Athanasio katika daraja la kumi na moja.

1. **Maneno ya Kristo**, kama yalivyoandikwa popote katika Maandiko.

2. **Maandishi ya Mitume:** Mathayo; Yohana; 1, 2, na 3 Yohana; Ufunuo; nyaraka kumi na tatu za Paulo; na 1 na 2 Petro.
3. **Maandishi Mengine ya Agano Jipya:** Marko, Luka, Matendo, Waebrania, Yakobo, na Yuda.
4. **Agano la Kale,** pamoja na Apokrifa kama zilivyochapishwa katika King James Version ya mwaka 1611.
5. **Mababa wa Kitume,** wa kizazi kilichofuata Mitume (karibu mwaka 95–150 B.K.).
6. **Mababa wa Kabla ya Nikea,** kabla ya Mtaguso wa Nikea (mwaka 325 B.K.).
7. **Mababa wa Nikea na wa Baada ya Nikea,** pamoja na Mababa wa Jangwani.
8. **Mitaguso Saba ya Kiekumeni,** inayopokelewa na Mashariki na Magharibi pia, pamoja na kanuni za imani na maelezo yaliyopitishwa na kila mmoja.
9. **Mitaguso ya Baadaye,** isiyopokelewa na Mashariki na Magharibi kwa pamoja.
10. **Watakatifu:** maandishi ya mtu yeyote anayetambuliwa kuwa mtakatifu na Kanisa, la Mashariki au la Magharibi, ambaye hajawekwa katika daraja la juu zaidi.
11. **Maungamo, Katekismus, na Nyaraka za Kipapa na za Kipatriaki.**
12. **Matini za Kiliturujia,** kama liturujia za kale na Book of Common Prayer.
13. **Waandishi Wakristo wa Kihistoria Wasiotangazwa Watakatifu.**
14. **Vyanzo vya Kale Visivyo vya Kikanuni na Visivyo vya Kikristo,** kama maandishi ya pseudepigrafa, Hati-kunjo za Bahari ya Chumvi, Yosefo, na wanahistoria wa Kigiriki na wa Kirumi.
15. **Utafiti wa Kisasa.**
16. **Kazi za Marejeo,** kama kamusi za lugha za kale na konkodansi, zinazotumika kama vifaa na si kama mamlaka.

UCHAGUZI WA VYANZO

Hakuna uungaji mkono unaomaanishwa. Kunukuliwa kwa ensiklika, au kwa kazi yoyote ya mwandishi wa dhehebu moja, au kwa kazi ya kanisa moja badala ya ile ya jingine, hakumaanishi kuliunga mkono dhehebu au kanisa hilo wala upendeleo wa aina yoyote. Fungu huchaguliwa kwa sababu tu Askofu Byers ameli hukumu fungu hilo mahususi, kutoka katika chanzo hicho mahususi, kuwa la kufundisha hasa juu ya jambo linalojadiliwa, wala si kwa sababu nyingine yoyote. Si nia yake kuendeleza wala kuzuia dhehebu lolote lile.

Kweli iko pale inapopatikana. Askofu Byers anashikilia kwamba kweli iko popote mtu anapoipata. Kwa hiyo anaweza kunukuu vyanzo visivyo vya kidini, na kazi zisizo za kikanuni au ambazo bado zinabishaniwa miongoni mwa makanisa. Hufanya hivyo kwa sababu, akiwa mwandishi, ameli hukumu fungu linalonukuliwa kuwa la kufundisha hasa, na amejiridhisha kwamba anachokisema ni kweli.

NUKUU NA MAREJEJO

Nukuu ni neno kwa neno. Maneno yaliyo ndani ya alama za kunukuu daima ni maneno halisi ya chanzo kinachotajwa. Chanzo hakielezwi kamwe kwa maneno mengine kana kwamba ni nukuu. Pale ambapo maneno halisi ya chanzo hayawezi kuthibitishwa, hakinukuliwi.

Nukta tatu na mabano ya mraba. Nukta tatu (...) zinaonyesha kwamba nukuu inaanza au inaishia katikati ya sentensi ya asili, au kwamba maneno fulani yameachwa. Maneno yaliyo ndani ya mabano ya mraba katika nukuu hunakiliwa kama yanavyoonekana katika toleo linalonukuliwa. Hakuna kitu chochote kinachoingizwa kamwe ndani ya nukuu ya Maandiko.

Maelezo ya mwisho hutoa matini kamili. Kila mamlaka inayotajwa katika chapisho hutolewa kikamilifu katika maelezo yake ya mwisho, kwa maneno halisi ya chanzo, ili msomaji aweze kuisoma mamlaka yenyewe badala ya rejeo lake tu.

Marejeo. Isipokuwa pale ambapo mkengeuko umeelezwa waziwazi, marejeo na mpangilio hufuata *Chicago Manual of Style*, njia inayokubalika kwa ujumla kwa uandishi wa kitheolojia na wa kihistoria wa aina inayochapishwa hapa. Maandishi ya Mwandishi wa Ufalme yanaiacha kwa makusudi, na kwa sababu zifuatazo, katika mambo haya:

1. **Viwakilishi vinavyomrejelea Mungu huandikwa kwa herufi kubwa** (Yeye, Wake, Kwake), pamoja na maneno yaliyo mali Yake, kama vile “mkono Wake wa kuume.” Chicago kwa kawaida huviandika kwa herufi ndogo. Hapa huandikwa kwa herufi kubwa kwa sababu ya uchaji.
2. **Nukuu zisizo kamili hubaki na nukta tatu zake.** Chicago kwa kawaida huacha nukta tatu mwanzoni au mwishoni mwa nukuu. Hapa hubakizwa, ili msomaji ajue daima pale ambapo nukuu, na hasa nukuu ya Maandiko, haitoi sentensi nzima.

3. **Maelezo ya mwisho hutoa matini kamili ya kila mamlaka inayotajwa**, si rejeo lake tu. Hili hufanywa ili msomaji aweze kuisoma mamlaka yenyewe.
4. **Maneno ya Kristo huchapishwa kwa rangi nyekundu**, pamoja na alama zake za kunukuu, kwa kufuata desturi ya muda mrefu ya Biblia za herufi nyekundu, ili maneno ya BWANA yawe dhahiri peke yake.
5. **“BWANA” anayemrejelea Yesu huandikwa kwa herufi kubwa ndogo** katika maandishi ya Askofu Byers mwenyewe, lakini kamwe si ndani ya Maandiko, kwa sababu ya uchaji.

Mababa wa Kanisa katika lugha nyingine. Pale ambapo Baba wa Kanisa ananukuliwa kutoka toleo la Kiingereza, nukuu katika ukurasa wa lugha nyingine hutafsiriwa kutoka toleo hilo la Kiingereza na huonyeshwa hivyo, kwa mfano “(imetafsiriwa kutoka matini ya Kiingereza ya ANF 1).”

LUGHA NA MTINDO

Herufi kubwa za uchaji. Viwakilishi vinavyomrejelea Mungu huandikwa kwa herufi kubwa (Yeye, Wake, Kwake), kama yanavyoandikwa maneno yaliyo mali Yake kwa maana hiyohiyo, kama inaposemwa kwamba Kristo ameketi mkono Wake wa kuume.

BWANA kwa herufi kubwa ndogo. Katika maandishi ya Askofu Byers mwenyewe, neno “BWANA,” linapomrejelea Yesu Kristo, huandikwa kwa herufi kubwa ndogo, katika kila lugha inayoandikwa kwa herufi kubwa. Hili halifanywi kamwe ndani ya Maandiko.

Herufi kubwa nyingine. “Ufalme” (wa Mungu na wa Mbinguni), “Mwandishi wa Ufalme,” “Maandiko,” “Kanisa” (likimaanisha Mwili wote wa Kristo), na “Roho Mtakatifu” huandikwa kwa herufi kubwa.

Tahajia na uakifishaji. Kurasa za Kiingereza hutumia tahajia ya Kimarekani. Katika orodha iliyotenganishwa kwa nukta-mkato, kipengele cha mwisho hutanguliwa na “; na.”

Vyeo. Vyeo hutolewa kama namna za kuwaita watu na si kama madai ya hadhi, na hutumiwa kwa kiasi.

Majina. Watakatifu, mapapa, mapatriaki na maaskofu wengine hutajwa kwa namna ya majina iliyo ya jadi katika Kanisa lao wenyewe au iliyozoeleka katika lugha ya msomaji. Namna

iliyochaguliwa haimaanishi upendeleo wowote miongoni mwa makanisa.

Tafsiri. Kurasa zilizo katika lugha nyingine zisizo Kiingereza hutafsiriwa kwa msaada wa akili bandia, na matini ya Kiingereza ndiyo yenye mamlaka. Tazama [Neno kuhusu Tafsiri na kuhusu Mamlaka](#).

TOVUTI

Picha. Huonyeshwa picha zilizo katika kioa cha umma au zilizopewa leseni huru kwa matumizi ya namna hiyo tu, na kila moja huwekewa maelezo na kutajiwa chanzo chake.

Namba, tarehe na marekebisho. Machapisho hupewa namba na tarehe. Kurasa za kudumu zinaweza kurekebishwa mahali pake, na ukurasa uliorekebishwa unaweza kuonyesha tarehe ya marekebisho yake ya mwisho, ili msomaji ajue anasoma toleo lipi.

Masahihisho. Wasomaji wanaogundua kosa, na hasa kosa katika nukuu ya Maandiko, wanaombwa kuandika kwa anwani iliyotolewa katika ukurasa wa mwanzo. Makosa husahihishwa.

VIFUPISHO

KJV	King James Version (matini sanifu ya mwaka 1769)
ANF	<i>Ante-Nicene Fathers</i> , wahariri Alexander Roberts na James Donaldson, ikifuatiwa na namba ya juzuu
NPNF2	<i>Nicene and Post-Nicene Fathers</i> , Mfululizo wa Pili, wahariri Philip Schaff na Henry Wace, ikifuatiwa na namba ya juzuu
Easton	Burton Scott Easton, <i>The Apostolic Tradition of Hippolytus</i> (1934)
B.K.	Baada ya Kristo; kwa Kilatini <i>Anno Domini</i> , katika mwaka wa BWANA wetu
karibu	kwa Kilatini <i>circa</i> , takriban

Ilirekebishwa mara ya mwisho: 7 Oktoba 2026

Manukuu yote ya Maandiko kwa Kiswahili katika ukurasa huu yamechukuliwa bila mabadiliko yoyote kutoka *Biblica® Toleo Wazi la Neno: Biblia Takatifu™* (Neno). Matini: swb.global.bible. Nukta tatu (...) zinaonyesha sehemu iliyoachwa.

Biblica® Toleo Wazi la Neno: Biblia Takatifu™ Hakimiliki © 1984, 1989, 2009, 2015 na Biblica, Inc. Biblica® Open Kiswahili Contemporary Version™ Copyright © 1984, 1989, 2009, 2015 by Biblica, Inc. “Biblica” ni alama ya biashara iliyosajiliwa katika Ofisi ya Hataza na Alama za Biashara Marekani (United States Patent and Trademark Office) na shirika la Biblica, Inc. Imetumiwa na ruhusa. “Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

Kazi hii imewezeshwa kupitia idhini ya kundi la the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). Ili kuona nakala ya idhini hii, angalia kwenye anwani tovuti ya <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0> au uandike barua kwa Creative Commons,

PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA. This work is made available under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.